

NAGY FERENC

Az életfogytig tartó szabadságvesztés- büntetésről

(Európai áttekintés alapján)

1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozása

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés fejlődése a halálbüntetéssel, illetve a határozott — hosszú — tartamú szabadságvesztés alakulásával összefüggésben figyelhető meg. Az életfogytig tartó büntetési forma általában a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés közötti híd szerepét töltötte (tölti) be, amikor a bűnelkövető tartós vagy végleges elszigetelését a társadalom védelme szükségessé teszi.

Magyarországon az 1983-ik évi javaslat már indítványozta az életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetését. Az 1878-ik évi Csemegi Kódex pedig a 22. §-ban szabályozta ezt a szankció-változatot fegyházbüntetés formájában. A törvény említett szakaszához írt miniszteri indokok rögzítik azt, hogy "azért szükséges az életfogytig tartó fegyházbüntetést elfogadni, mert valamennyi büntetés között ez az egyedüli, melyet a fokozatosság némi fenntartása mellett a halálbüntetés helyett alkalmazni lehet".¹ Hasonlóképp fenntartotta a Btá is a halálbüntetés mellett az életfogytig tartó büntetési formát.² Az 1961. évi Btk eredetileg mellőzte, mert "ha a társadalom védelme nem kívánja meg a halálbüntetés alkalmazását, akkor megvalósulhat a büntetés nevelő célja. Az elítélt átnevelése végett pedig nincs szükség életfogytig tartó szabadságvesztésre" (miniszteri indokolás).³ Ezt a felfogást az 1971. évi 28. sz. tvr. nem tette magáévá. A tvr. indokolása szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés visszaállítását az magyarázza, hogy a kivételes jellegű halálbüntetés és a tíz évtől tizenöt évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztés között indokolatlanul nagy a távolság, és ez a bíróság számára nagyon megnehezíti az alternatív büntetések

¹ A magyar Büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tc.) és teljes Anyaggyűjteménye. Szerk.: Löw Tóbiás. Első kötet, Budapest, 1880. 281ts -283. p.

² Lásd Btá 32.§ (1) bekezdését. In.: A Büntetőtörvénykönyv Általános Része. Az 1950. évi Iⁿ törvény. Budapest, 1951. 94-95. p.

³ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Közzéteszi az Igazságügyminisztérium. Budapest, 1962. 94. p.

közötti választást. E jogintézmény kiépítése melletti másik érv a társadalom védelme, az általános visszatartás követelménye volt. Az indokolás szerint "amikor a büntetési célokra figyelemmel indokoltnak látszik az elkövető végleges kirekesztése a társadalomból, de nem kizárt az átnevelés lehetősége sem, egyedül ez az intézmény nyújt kielégítő megoldást".⁴ Ezt a "kielégítőnek" minősített "megoldást" az 1978-ik évi – jelenleg is hatályos – Btk szintén átvette [40.§ (1) bek.].⁵

Az életfogytig tartó szabadságvesztés hatályos büntetőjogunkban mindig vagylagos büntetés a tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés mellett.⁶ A vagylagos büntetéskénti meghatározásból következően kivételes jellegű büntetésnek tekinthető, bár ezt a büntető törvényünk nem mondja ki.

A hatályos Btk miniszteri indokolása az életfogytig tartó szabadságvesztést határozatlan tartamúnak nevezi. Ez a büntetési forma tartalmaz ugyan határozatlansági mozzanatot, mégsem minősíthető valódi értelemben vett határozatlan tartamú szabadságvesztésnek, és a szankciórendszerünkben sem ezt a funkciót tölti be. Az életfogytig tartó szabadságvesztés határozatlansági mozzanata, hogy e büntetés az elítélt élete végéig is tarthat, ennek időpontja pedig eleve bizonytalan. Vannak továbbá olyan törvényi rendelkezések, amelyek csak a határozott tartamú szabadságvesztésre vonatkoznak, így ezek nem alkalmazhatók az életfogytig tartó szabadságvesztésre, mint nem határozott tartamú büntetésre. Ilyen rendelkezés, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés mellett pénzmellékbüntetés nem szabható ki; az életfogytig tartó büntetésre elítélt bírósági mentesítésben nem részesülhet; a feltételes szabadságra bocsátásból kizáró előírások az életfogytig tartó szabadságvesztésre nem irányadók.⁷ Van azonban a Btk-ban olyan rendelkezés is, amely a határozott tartamú, és az életfogytig tartó szabadságvesztésre egyaránt vonatkozhat [46.§ (1) bek.], de ennek végrehajtási előírása már csupán a határozott tartamú szabadságvesztést veszi figyelembe. Az említett 46.§ (1) bek. értelmében a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartás esetén eggyel enyhébb fokozat rendelhető el, viszont a Büntetésvégrehajtási Szabályzat [125.§ (2) bek. a) pont] az enyhébb fokozat kijelölését kizárja, ha az elítélt büntetésének a felét még nem töltötte le. Az

⁴ Magyar Közlöny, 1971. évi 85. szám (XI.4.) 935. p.; Györgyi Kálmán: A bűncselekmény büntetőjogi következményei. In.: Pintér Jenő (szerk.): Büntetőjog Általános rész II. kötet. Második (átdolgozott) kiadás. Budapest, 1978. 127. p.

⁵ Magyar Közlöny, 1978. évi 92. szám (XII.31.) 1051. és 1125. p.; Földudri József: Magyar büntetőjog Általános rész. Második, javított kiadás. Budapest, 1990. 243. p.

⁶ Az életfogytig tartó szabadságvesztés az alkotmánybírósági megsemmisítéséig a halálbüntetéssel is vagylagos büntetés volt. Először az 1989. évi XVI. törvény szerint csak a tíz évtől tizenöt évig tartó szabadságvesztés mellett jelent meg fakultatív szankcióként.

⁷ Palánkai Tiborné: Büntetések és intézkedések. In.: László Jenő (szerk.): A Büntetőtörvénykönyv magyarázata. Első kötet. Budapest, 1986. 115-117. p.

életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnél nyilvánvalóan nem állapítható meg a büntetése felének az időpontja.⁸

1990 októberében a Magyar Alkotmánybíróság a halálbüntetés alkotmányellenességéről hozott határozatot [23/1990.(X.31.)AB határozat]. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a Btk-nak és a kapcsolódó hivatkozott jogszabályoknak a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezései az élethez és az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmába ütköznek, ezért megállapította a halálbüntetés alkotmányellenességét és megsemmisítette az ide vonatkozó jogszabályi előírásokat.⁹ A halálbüntetés kiiktatása után jelenleg a legsúlyosabb büntetési forma hazánkban is az életfogytig tartó szabadságvesztés, amelynek hazai gyakorlati alkalmazásáról az alábbi adatsor tájékoztat:

1975-ben	5	1984-ben	14
1979-ben	8	1985-ben	7
1980-ban	13	1986-ban	13
1981-ben	11	1987-ben	12
1982-ben	9	1988-ban	19
1983-ban	6	1989-ben	7

büntetéssel szemben szabták ki bíróságaink ezt a büntetési formát.¹⁰ Az 1980. és 1989. közötti 10 éves időszakban az életfogytig tartó szabadságvesztést összesen 111 esetben alkalmazták, így az évenkénti átlagos elrendelési gyakoriság: 11,1.

2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés európai kitekintése

Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásával kapcsolatban nemzetközi, pontosabban európai kitekintés alapján a következő csoportosítás adható:¹¹

a) Az országok egyik csoportjában az életfogytig tartó szabadságvesztés mint a második legsúlyosabb büntetés a *halálbüntetés mellett* létezik, tehát a társadalom védelme és az általános visszatartás követelményét kettősen

⁸ Nagy Ferenc – Tokaji Géza: A magyar büntetőjog általános része. II. kötet, Szeged, 1990. 64. p. (A hivatkozott kötet szerzője: Nagy Ferenc.)

⁹ Az Alkotmánybíróság határozatát lásd Magyar Közlöny, 1990. évi 107. szám (X.31.) 2175 s. köv. p.

¹⁰ A Statisztikai Évkönyv adatai alapján. Az utolsó adatot lásd Statisztikai Évkönyv 1989. KSH Budapest, 1990. 295. p.

¹¹ Hasonló csoportosítást alkalmaz Jescheck, H.-H.: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in rechtsvergleichender Darstellung. In.: Jescheck, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 3. Baden-Baden, 1984. 2006. s. köv. p.; lásd még a 8. lábjegyzetet: 63. p.

biztosítják. A kelet-európai országok közül a volt NDK kivételével – a halálbüntetés mellett – csak a magyar Btk ismerte 1990 novemberéig az életfogytig tartó szabadságvesztést. A nyugat-európai országok közül *Belgium* büntető törvénykönyve a halálbüntetésről és az életfogytig tartó büntetésről egyaránt rendelkezik. A belga Btk ismeri ugyan a halálbüntetést, de ez lényegében csupán elvi lehetőség, ugyanis a második világháború után 242 kollaboráns agyonlövése óta több kivégzést nem hajtottak végre. Az utolsó – nem háborús időszakban és nem katonai ügyben – kivégzés gyilkosság elkövetése miatt 1918-ban volt. A konszolidált, békés viszonyok között, így jelenleg is, tulajdonképpen automatikus a kegyelem megadása és az átváltoztatás szabadságvesztésre.¹²

A belga Code Pénal az *életfogytig tartó büntetésnek két formáját* szabályozza. Mindkét büntetési forma értelme és célja elsősorban a veszélyes bűntetteknek a társadalomból történő eliminálása. Az egyik forma az életfogytig tartó kényszermunka, a halálbüntetés után a legsúlyosabb büntetési változat, amellyel a szándékos ölési bűncselekmények és a halálos eredményű szándékos deliktumok elkövetőit fenyegetik. A gyakorlatban ezt a büntetési formát nagyon ritkán alkalmazzák. Lényegében ide tartoznak azon rendkívül ritka halálbüntetés-elrendelési esetek, amelyeket kegyelem útján erre a büntetésre változtatnak át. A másik forma az életfogytig tartó őrizet, amelyet – francia hatásra – az állam biztonsága elleni súlyos politikai bűncselekmények elkövetői ellen vezettek be.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés megszüntetését főként a humanitás okából sokat vitatják Belgiumban. A megtartás fő indokát azonban ma is abban látják, hogy más megfelelő módon a társadalom hatékony védelme nem érhető el a veszélyes bűntettekkel szemben.¹³

A halálbüntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés együttes szabályozása Európán kívül előfordul még pl. az USA egyes tagállamaiban, Japánban.

b) Vannak államok, amelyek a *halálbüntetést ismerik* ugyan, *de az életfogytig tartó szabadságvesztést nem*. Ezt a megoldást követte a kelet-európai országok többsége az 1989-90-ben bekövetkezett rendszerváltásig, így pl. a szovjet, a lengyel büntetőjog. Az említett két ország változatlanul fenntartja a halálbüntetést, de nem rendelkezik az életfogytig tartó szabadságvesztéssel. Az *1969-ik évi lengyel Btk* azzal az elgondolással törölte el az életfogytig tartó szabadságvesztést, hogy a nevelésre és a reszocializálásra kialakított büntetési rendszerben olyan szankciónak nem lehet helye, amely az elítéltnak nem nyújt reményt a társadalomba történő visszatérésre. A Btk viszont bevezetett egy

¹² Nagy Ferenc: Európai körkép a halálbüntetésről. Jogpolitika 1986. évi 4. szám 8. p.; Horváth Tibor: Halálbüntetés a magyar jogrendszerben. Szakvélemény. Kézirat. Miskolc, 1989. 17. és 20. p.

¹³ Bernards, A.: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in Belgium. In.: Jescheck, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 1. Baden-Baden, 1983. 18-19. p.

speciális büntetési formát, a 25 évi tartamú szabadságvesztést, amelyet a halálbüntetéssel is büntetni rendelt bűncselekmények esetében, valamint a törvényben előírt más esetekben lehet kiszabni. A szabadságvesztés általános felső határa, azaz a 15 év és a 25 év közötti szabadságvesztés-büntetés alkalmazása viszont nem megengedett.¹⁴ Kérdésként vetődik fel, hogy az 1969-ik évi Btk 25 évi szabadságvesztés-büntetése mennyiben tér el a korábbi jogban is szabályozott életfogytig tartó szabadságvesztéstől. A tartam szempontjából mindenesetre a 25 évi szabadságelvonás erősen közelít az életfogytiglani büntetéshez. Ezt a feltétvést megerősíti a feltételes szabadságra bocsátás korábbi gyakorlatának az eredménye, továbbá a szabadságvesztés-kiszabási adatok összehasonlítása is. Az 1965 és 1969 közötti években átlagosan évenként 32 életfogytiglani büntetést rendeltek el a lengyel bíróságok, míg 1975 és 1977 közötti években átlagosan évi 70 elítélés történt 25 évi szabadságvesztésre. Az életfogytig tartó büntetés helyettesítése 25 évi szabadságvesztéssel a büntető gyakorlatot valójában nem enyhítette, sőt inkább a szigorodáshoz vezetett.¹⁵

Csehszlovákiában a halálbüntetést 1990. május 2-án eltörölték 1990. július 1-jétől kezdődő hatállyal.¹⁶

Az 1976. évi Jugoszláv Btk 1977. július 1-jén lépett hatályba, amely Btk 3. fejezete rögzíti az alkalmazható büntetéseket. Ezen büntetések között megtalálható a halálbüntetés és a börtönbüntetés is. Jugoszláviában a súlyos bűncselekmények legsúlyosabb eseteire és kivételesen szabható ki halálbüntetés. Ezekhez a legsúlyosabb bűncselekményekhez tartozik a Jugoszlávia biztonsága ellen elkövetett bűntettek, az emberiség és a nemzetközi jog, a fegyveres erők elleni bűncselekmények, a légi közlekedés biztonságának halált okozó veszélyeztetése. Az egyes köztársasági törvények legtöbbje ezt a nem épp szűk katalógust a minősített emberöléssel és részint a vagyon elleni halálos következményű rablással egészíti ki.¹⁷

A Szövetségi Statisztikai Intézet adatai szerint Jugoszláviában a halálra ítélték száma a következők szerint alakult:

¹⁴ Buchala, K.: Prawo karne materialne. Warszawa, 1980. 519. p.

¹⁵ Nagy Ferenc: A szabadságvesztés-büntetés és végrehajtása a lengyel büntetőjogban. In.: Meznerics Iván Emlékkönyv, Acta Jur et Pol. Tomus XXXVIII. Fasc. 16. Szeged, 1988. 204-205. p. A lengyel Btk 1990 szeptemberében megjelent tervezete a büntetések között már nem említi a halálbüntetést, szerepel viszont a 25 évi szabadságvesztés, továbbá a legsúlyosabb bűntettekre – a tervezet 31. cikke 2.§-ának értelmében – az életfogytig tartó szabadságvesztés. Lásd ezekről Plywaczewski, E.W.: Kriminalpolitik und die neuesten Reformbestrebungen in Polen (Ausgewählte Fragen). Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht 1/1991. 19. p.

¹⁶ Válková, H.: Anmerkungen zum Workshop über die Abschaffung der Todesstrafe im tschechoslowakischen Rechtssystem. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 1/1991. 34. p.

¹⁷ Kambovski, V.: Krivici zakon SFRJ (sa objasnjenjima i komentarima). Beograd, 1990. 27-29. p.

1949-ben	187	1981-ben	3
1950-ben	180	1982-ben	-
az 1951-1960 évtizedben	207	1983-ban	3
az 1961-1970 évtizedben	33	1984-ben	1
az 1971-1980 évtizedben	37	1985-ben	3
		1986-ban	3
		1987-ben	3

A halálbüntetést legnagyobb részben az emberölés minősített esetei miatt szabták ki, ezt bizonyítja az 1973 és 1987 évek közötti időszak. Ezen 15 éves időszak alatt a 49 halálra ítélet közül a legnagyobb számban (43) az emberölés különféle minősített esetei miatt történt az elítélés. Figyelemre méltó az egyes köztársaságokban alkalmazott kiszabás aránya. Így a lélekszáma is legnagyobb Szerbia a 49 halálra ítélet közül 36-tal részesedik, míg Szlovéniában már jó negyed évszázada nem hajtottak végre egyetlen halálos ítéletet sem, az utolsó kettőt, amelyet kiszabtak, de nem hajtottak végre: 1962-ben és 1966-ban hozták.¹⁸

A börtönbüntetés felső határa a Jugoszláv Btk 38. cikkelye szerint 15 év, de a törvény által előírt esetekben 20 évi büntetés is kiszabható.¹⁹

c) *A halálbüntetés eltörlése és az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása* jellemző a nyugat-európai országok nagy többségére, mint pl. az angol, a francia, a holland, a német, az olasz, az osztrák, a svájci, a svéd büntetőjogra. A közép-kelet-európai országok közül ilyen szabályozás érvényesült a volt NDK-ban is, és a hatályos magyar büntetőjogi szabályozás ugyancsak ide sorolandó.

Angliában a "Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965" törvény az emberélet ellen elkövetett bűncselekményekre eltörölte a halálbüntetést és helyette kiszabandó büntetéssé az életfogytig tartó szabadságvesztést tette. Ezen 1965 júliusában hozott törvény érvényessége eredetileg 1970. július 31. napjáig szólt. 1969 decemberében azonban az angol parlament a halálbüntetés végleges eltörlése mellett döntött. Az említett 1965-ik évi törvény azonban nem szüntette meg minden bűncselekmény-kategóriára a halálbüntetést, így jelenleg is alkalmazható pl. a felségsértés vagy a kalózkodás súlyosabb formáira.²⁰

Angliában és Wales-ben az életfogytig tartó szabadságvesztés elrendelése kétféle módon történhet. Az egyik a "murder", azaz az emberölés minősített esetében kötelezően alkalmazott életfogytig tartó szabadságvesztés. Ilyenkor a bíróságnak csupán annyi mérlegelési lehetősége van, hogy egy minimális időtartamot állapítson meg, amelynek feltétlenül el kell telnie, még mielőtt az elítéltet engedély alapján szabadon bocsátják. A bíróságok ezzel a lehetőséggel

¹⁸ Smrtne kazne u SPR Jugoslaviji 1973-1987. In.: Savezni Zavod za Statistiku Radni Dokument. Beograd, 1987.

¹⁹ Lásd a 17. lábjegyzetet: 29. p.

²⁰ Lásd a 12. lábjegyzetet, továbbá Britain 1989: An Official Handbook. London, 1989.

ritkán élnek, de amennyiben a bíróság ilyenre határozza el magát, a minimális letöltendő idő 12 évnél nem lehet kevesebb. A másik – viszonylag nagyobb mérlegelést biztosító – kiszabási mód olyan bűncselekmények esetében áll fenn, amelyeknél az életfogytig tartó szabadságvesztés a maximális büntetés. Így ilyen bűncselekmények az emberölés, rablás, erőszakos közöszlés, gyújtogatás, emberrablás stb. Az életfogytig tartó szabadságvesztésben részesült elkövetők kb. 80%-át gyilkosság miatt ítélték el, összességében pedig az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltek több mint 85%-át más személy megölése miatt találták bűnösnek. A mérlegelést biztosító kiszabási esetek jórészt az erőszakos közöszlés alapozza meg. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélés 1957-ben 32, 1965-ben 78, 1970-ben 131, 1975-ben 156, 1980-ban 224, 1982-ben 257, 1986-ban pedig 241 büntettest érintett.²¹

Franciaországban a halálbüntetés eltörléséről az 1981. október 9-i 81-908 sz. törvény rendelkezik. E törvény 3. cikke értelmében a halálbüntetést kilátásba helyező jogszabályi rendelkezések helyett a büntetéseket életfogytig tartó büntetés fenyegeti. Az 1981 előtti időszakban a kiszabott halálos ítéletek száma, még inkább a kivégzések aránya a kegyelmi jog gyakorlása folytán relatíve csekély volt.²²

A francia Code Pénal az életfogytig tartó büntetést kétféle formában ismeri: egyrészt a 7. cikk 1. pontja értelmében a "réclusion criminelle á perpétuité" és a 7. cikk 2. pontja alapján a "détention criminelle á perpétuité" formájában. Az első forma az életfogytig tartó fegyházbüntetés a korábban létezett kényszermunkát váltotta fel.²³ Ez a büntetés a súlyos kriminalitás eseteire vonatkozik, és a praktikus alkalmazását illetően az állapítható meg, hogy az ilyen büntetésre elítéltek – a másik változattal együttes – száma az 1979. évi 32-ről 1987-ben 94-re emelkedett.²⁴

A másik forma az életfogytig tartó őrizet, amely a deportációnak 1960. évi megszüntetése óta a politikai bűncselekményekre előírt speciális szabadságvesztési változat. E büntetési forma gyakorlati alkalmazása igen ritka.²⁵

Hollandiában az 1881. évi és 1886-ban hatályba lépett holland Btk – amely sokszoros módosításokkal jelenleg is hatályos – nem ismeri a halálbüntetést, sőt a holland alkotmány 1983. évi reformja során a 114. cikk általános érvénnyel kizárja a halálbüntetés alkalmazhatóságát.

²¹ Kelemen Ágnes: A halálbüntetés eltörlése és az életfogytiglani szabadságvesztés gyakorlata Angliában. Magyar Jog 1991. évi 1. sz. 43. s. köv. p.; Harris V.R.: Die lebenslange Freiheitsstrafe in England und Wales. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 3/1991. 131-132. p.

²² Lásd a 12. lábjegyzetet.

²³ Code Pénal. LITEC, Paris, 1989. 11. p.

²⁴ Ministère de la Justice: Annuaire Statistique de la Justice 1987. Paris, 1989. 111. p.

²⁵ Bernards, A.: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in Frankreich. In.: Jescheck, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 1. Baden-Baden, 1983. 273-274. p.

A holland büntetőjog ismeri az életfogytig tartó börtönbüntetést, de a törvény biztosítja e szabadságvesztési forma kivételes jellegét, azaz csak az állam biztonsága és az élet elleni bűntetteket fenyegeti ezzel a büntetéssel, továbbá minden esetben ez a törvényi fenyegetés fakultatív a 20 évig terjedő börtönbüntetés mellett. Az életfogytig tartó börtönbüntetés a jelenlegi gyakorlatban tulajdonképp már nem játszik szerepet, sőt a megszüntetésén is gondolkodnak.²⁶

A német büntetőjogban a büntetések sorából hiányzik a halálbüntetés, amelyet az 1949. május 23-i alaptörvény 102. cikke törölt el békés és háborús időszakra egyaránt. A halálbüntetés megszüntetése óta a leg súlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés. A Btk életfogytig terjedő büntetéssel abszolút és fakultatíve is fenyeget. E büntetési változat abszolút előírt a gyilkosság (211.§) és a népirtás, azaz genocidium (220.a§) esetén. Fakultatíve fenyegetett az életfogytig terjedő szabadságvesztés a határozott tartamú szabadságvesztéssel együtt pl. a hazaárulás (81.§) vagy a halálos következményű rablás (251.§) esetén.²⁷ A NSZK-ban 1946-tól 1981-ig összesen 2292 esetben rendeltek el életfogytiglani büntetést. Ebből 2220 esetben (97%) gyilkosság miatt. A maradék 3% megoszlása a következő: emberölés miatt 34 esetben, halálos rablás miatt 21, halállal járó erőszakos közönség miatt 5 és háborús bűncselekmény miatt 9 esetben.²⁸ Az életfogytig tartó szabadságvesztést a német bíróságok 1970-ben 70, 1980-ban 54, 1985-ben 86 és 1986-ban 83 esetben rendelték el. Az adatok arra utalnak, hogy a gyakorlatban az életfogytig tartó szabadságvesztés elrendelése döntően a Btk 211.§ szerinti gyilkosság elkövetőire korlátozódik. Így az 1986. évi 83 életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélésből 82 esetben gyilkosság elkövetése miatt szabták ki a leg súlyosabb büntetést a német bíróságok.²⁹

A németeknél többször vita tárgya volt és megkérdőjelezték az életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányosságát. A jelenleg is irányadó döntés értelmében a német szövetségi alkotmánybíróság 1977. június 21-i ítéletében – a gyilkosság elkövetőivel szemben – megerősítette az életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányosságát, viszont az alkalmazásához meghatározott irányelvek betartását írta elő. Ezek közé tartozik többek között az, hogy a leg súlyosabb büntetésnek ténylegesen az élet végéig történő végrehajtása nem teljességgel megengedhető. Az életfogytig tartó szabadságvesztés emberi méltóságnak megfelelő végrehajtása csak akkor

²⁶ Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetésvégrehajtási rendszerének áttekintése. Büntetésvégrehajtási Szakkönyvtár. Budapest, 1990. 208-209. p.

²⁷ Jescheck, H.-H.: Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil. Berlin, 1988. 690. p.

²⁸ Kürzinger, J.: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in der Bundesrepublik Deutschland. In.: Jescheck, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 3. Baden-Baden, 1984. 1811-1813. p.

²⁹ Kaiser, G.: Kriminologie. Eine Einführung in die Grundlagen. 8. Aufl. Heidelberg, 1989. 532. p.

biztosított, ha az elítélt elvi, de konkrét és alapjaiban is realizálható reménnyel rendelkezhet a szabadságának egy későbbi időpontban történő visszanyerésére.³⁰

Olaszországban az 1947. évi és 1948. január 1-jén hatályba lépett alkotmány a 27. cikkben arról rendelkezik, hogy a halálbüntetésnek csak a háborúra vonatkozó katonai törvényekben megállapított esetekben van helye. Ily módon az olaszoknál konszolidált viszonyok közepette a halálbüntetés nem alkalmazható, és így a legsúlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés. Ezt a büntetési formát a szándékos emberölés minősített eseteinél, az állam biztonsága elleni bűncselekményeknél és további néhány közveszélyű, illetve katonai bűncselekménynél írja elő az olasz Btk.

Az életfogytig tartó szabadságvesztésnek az olasz alkotmány 27. cikk (3) bekezdésével való összeegyeztethetőségét – amely alkotmányi rendelkezés a büntetések esetében a humanitás elvét és a nevelő célt írja elő – az alkotmánybíróság 1974. november 22-i döntésében igenlően döntötte el; az elrettentés (generálprevenció), a bűncselekmények megelőzése és a társadalom védelme nem kevésbé elismert büntetési célok, mint az elítéltnak a nevelése és szándékolt visszaillesztése a társadalomba.³¹

Ausztriában 1950. június 30-a óta – épp úgy mint 1919-től 1934-ig – a halálbüntetést a rendes büntetőeljárás keretében az életfogytiglani büntetés váltotta fel és csak rendkívüli eljárásban lehetett halálbüntetést kiszabni. Ilyen rendkívüli eljárásnak minősült a statáriális bíraskodás. Az osztrákok a halálbüntetést 1968-ban minden bűncselekményre vonatkozóan eltörölték, és az alkotmány 85. cikke ezt kifejezésre is juttatja.

Az osztrák Btk – az 1974. január 23-i szövetségi törvény – 18.§ (1) bekezdése értelmében a szabadságvesztés életfogytig vagy meghatározott időre rendelhető el. A Btk csak egyetlen esetben, a 321.§ szerinti népirtás bűncselekményénél írja elő az életfogytig tartó szabadságvesztést kötelezően. Egyéb esetekben a büntető kódex a legsúlyosabb büntetéssel alternatív fenyeget a 10 évtől 20 évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztés mellett. A 9 fakultatíve előírt rendelkezéshez tartoznak pl. a 75.§ szerinti gyilkosság és más halálos következménnyel járó bűncselekmények.³²

Svájcban az 1937. évi és 1942-ben hatályba lépett szövetségi Btk – amely jelenleg is hatályban van – lemondott a halálbüntetésről, és az egyes kantonok sem jogosultak a bevezetésére. Az 1927. június 13-i szövetségi katonai büntető törvény 27. cikke ellenben a halálbüntetést háborús időszakban fenntartja.

³⁰ BVerfGE 45, 187 In.: Schwabe, J. (Hrsg.): Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts. Studienauswahl 4. Aufl. Hamburg, 1988. 27-28. p.

³¹ Lásd a 12. lábjegyzetet; továbbá Molinari, F.: Das Sanktionensystem Italiens. In.: Kerner, H.J. – Kaiser, G. (Hrsg.): Kriminalität Persönlichkeit... Festschrift für H. Göppinger. Berlin, Heidelberg, 1990. 486. p.

³² Lásd a 26. lábjegyzetet: 7 és 12 p.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés a svájci Btk-ban életfogytig tartó fegyházbüntetésként szabályozott, amelynek jelentősége 3 büntető tényállásra szorult vissza: a gyilkosságra (112. cikk); a halálos következményű (vagy különös kegyetlenséggel végrehajtott) rablásra (139. cikk), valamint a szövetség függetlensége elleni támadás súlyos eseteire (266. cikk (2) bek.). Az életfogytiglani büntetés jelentősége azáltal is csökkent, hogy csupán egy esetben a gyilkosságnál kötelezően fenyegetett. A másik két említett bűncselekménynél pedig fakultatíve fenyegetett: az elkövető "életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítéltető".³³

A gyakorlatban az életfogytig tartó szabadságvesztést nagyon ritkán alkalmazzák. 1985-ben mindössze 1; 1986-ban pedig csupán 3 ilyen elítélés született.³⁴

Svédországban 1921-ben törölték el a halálbüntetést, de megmaradt még ez a büntetés a háborús időszak meghatározott bűncselekményeire. A jelenlegi svéd alkotmány – amely 1975. január 1-jén lépett hatályba – kimondja, hogy semmilyen törvény vagy más rendelkezés halálbüntetést nem írhat elő.³⁵

A szabadságvesztés az 1965. január 1-jén hatályba lépett Btk 26. fejezete 1.§-ának megfelelően vagy 10 évig terjedő időtartamban vagy életfogytig tartóan alkalmazható. Speciális rendelkezések lehetővé teszik a 10 évnél hosszabb tartamú büntetés kiszabását több bűncselekmény vagy meghatározott, igen súlyos bűncselekmények ismétlődése esetén. Ez utóbbi esetben a kiszabható maximum a 16 évig terjedő szabadságvesztés.³⁶ A 10 évi vagy ezt meghaladó tartamú szabadságvesztéseket a gyakorlatban ritkán alkalmazzák. 1987-ben Svédországban 14.980 bűnelkövető került börtönbe. 54 %-ukat ítélték kéthavi vagy kevesebb tartamú szabadságvesztésre; 41 %-ukat 2 hónaptól 1 évig terjedő tartamra, és csupán 5 %-ukat több mint egy évi szabadságvesztésre. Viszont az 5 évre vagy annál hosszabb időtartamra elítéltek száma az 1976. évi 128-ról 1987-ben 406-ra nőtt.

Az életfogytiglani börtönbüntetést – minden esetben fakultatív szankcióként – a svéd Btk összesen 11 súlyos büntettnél írja elő: gyilkosság, emberrablás, halálos következményű gyújtogatás, repülőgép hatalombakerítése, kémkedés súlyosabb eseteinél, stb. 1965 után évenként legfeljebb 3 elkövetőt

³³ Lásd a 26. lábjegyzetet: 138-141. p.; Schultz, Hans 1985. márciusi ún. előtervezete (Vorentwurf) lemondott az életfogytig tartó szabadságvesztésről, mivel az ellentmond a reszocializációra felépülő büntetésvégrehajtásnak, továbbá nem szükséges, mert a kívánatos generálprevenzív hatást a 20 éves felső határral fenyegetett határozott tartamú szabadságvesztés is biztosíthatja: Schultz, H.: Probleme einer Revision des allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafgesetzbuches. In.: Küper, W. (Hrsg.): Festschrift für Karl Lackner. Berlin, New York, 1987. 896. p.

³⁴ Bundesamt für Statistik: Statistisches Jahrbuch der Schweiz. Zürich, 1989. 344-345. p.

³⁵ Lásd a 12. lábjegyzetet.

³⁶ The National Council for Crime Prevention Sweden: The Swedish Penal Code 1986. Stockholm, 1986. 76-77. p.

ítéltek életfogytig tartó szabadságvesztésre. 1987-ben életfogytig tartó börtönbüntetésre ítézés alapján csupán két büntettest börtönöztek be.³⁷

A halálbüntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés nélkül *csak határozott idejű szabadságvesztési rendszer* érvényesül pl. a portugál, a spanyol vagy a norvég büntetőjogban.

Portugáliában már 1867-ben eltörölték a halálbüntetést. Igen figyelemre méltó, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést is már 1884-ben megszüntették. Tehát Portugália példája jól mutatja, hogy halálbüntetés és életfogytiglani büntetés nélkül is lehet megfelelően jogrendet fenntartani. Az 1976. évi portugál alkotmány az emberi életet érintetetlennek nyilvánítja, és kifejezi, hogy halálbüntetést semmilyen esetben sem lehet kiszabni. Egyébként a katonai büntetőjog a halálbüntetést néhány bűncselekményre 1977-ig fenntartotta, azóta azonban ez a lehetőség is megszűnt.

A szabadságvesztés tartamának felső határa a portugáloknál 20 év, a legsúlyosabb néhány büntett esetében – mint pl. népirtás – a kiszabható szabadságvesztés maximuma 25 év.³⁸

A *spanyol* büntetőjogban a büntetések között nem található a halálbüntetés, mert azt az 1978. december 29-i spanyol alkotmány 15. cikke eltörölte. Azonban a katonai büntető törvények háborús időszakokra vonatkozóan ettől az elvi szabálytól eltérhetnek. Az 1985. december 19-i katonai törvénykönyv az alkotmány nyújtotta lehetőséggel már élt is, így jelenleg Spanyolországban az általános büntetőjog nem ismeri a halálbüntetést, de a katonai büntető törvénykönyv háborús idősakra előírja a legsúlyosabb büntetési nemet.

A szabadságvesztés büntetések között a spanyol Btk (Codigo Penal) különböző típusú és elnevezésű büntetési formákat szabályoz. A fegyházbüntetés 1983. évi megszüntetése után a Btk 27. cikke az összesen 13 "súlyos büntetés" között 5 szabadságvesztési változatról rendelkezik: szigorú és egyszeri reklusion, szigorú és egyszerű börtönbüntetés és szigorú fogház. Ezek a szabadságvesztés-büntetések nem a végrehajtás jellegére tekintettel, hanem az eltérő tartamuk alapján különböznek egymástól.

A spanyol büntetőjog az 1928. évi büntető kódex óta megszüntette az életfogytig tartó szabadságvesztést és a hatályos Btk sem rendelkezik ilyen büntetési formáról. A határozott tartamú szabadságvesztés leghosszabb tartama 30 évig; speciális, kivételes esetekben pedig 40 évig terjedhet. A tényleges büntetés-letöltési idő viszont jóval alacsonyabb a gyakorlatban, egyrészt a feltételes elbocsátás, másrészt a büntetésnek munkával való redukálása révén.³⁹

Norvégiában az általános büntetőjog területén a halálbüntetést 1905-ben szüntették meg. A második világháború után azonban 38 kollaboránszt kivégeztek, (köztük Vidkun Quislinget is) mégpedig katonai büntetőjog

³⁷ The National Prison and Probation Administration: The Swedish System of Sanctions, Norrköping, 1988.

³⁸ Lásd a 12. lábjegyzetet; továbbá Jescbeck, H.-H.: i.m. 1984. 2013. p.

³⁹ Lásd a 26. lábjegyzetet: 246-248. p.

alapján. 1979 májusa óta a halálbüntetést háborús idősakra vonatkozóan is eltörölték.

Norvégiában a halálbüntetés kiiktatása után a legsúlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés lett. Egy esetben abszolút büntetésként írta elő a norvég Btk az életfogytig tartó szabadságvesztést: a királygyilkosság esetére. Minden más esetben fakultatíve előírt a határozott tartamú szabadságvesztés mellett. Az 1980-as évek kezdetéig az életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetőjogi gyakorlatban csupán nagyon csekély szerepet játszott, és végülis a megszüntetése mellett foglaltak állást. Az 1981. június 12-i törvény ugyanis az életfogytig tartó szabadságvesztést megszüntette és határozott tartamú szabadságvesztéssel helyettesítette, amelynek maximuma 21 év lehet.⁴⁰

3. Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés végrehajtási kérdéséről

a) Nemzetközi tekintetben az *életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélteknek a büntetésvégrehajtási intézetekben* meglévő *számarányáról* viszonylag kevés összehasonlító adatsor áll rendelkezésre. Eleve felvethető a kérdés, hogy minek alapján és milyen módszerrel lehet megbízható összehasonlító adatokhoz jutni és a mérést elvégezni. Erre nézve kétféle eljárás tűnik járhatónak. Egyrészt az életfogytiglani elítélteknek a végrehajtási intézetekben meglévő számát viszonyíthatjuk az adott ország összes fogvatartotti, illetve elítélti népességéhez, és ily módon egy százalékos arányt nyerünk. A másik módszer szerint ún. standardizált értékeket alkalmazva az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltek rátáját kapjuk, ha az érintett elítéltek számát az adott ország 1 millió lakosára számítjuk, illetve ahhoz viszonyítjuk. Ez utóbbi eljárással történt felmérés az Európa Tanács egyes tagállamaira vonatkozóan. Eszerint 1983 elején Hollandiában egyetlen életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélt személy töltötte büntetését, az utolsó a hollandok által elítélt német háborús bűnösök közül. Ez az egy elítélti szám pedig nem volt alkalmas az 1 millió lakosra történő számításhoz. Ez az életfogytig tartó elítélti ráta a jelzett 1983. évben Norvégiában – a korábbi elítélések nyomán a még büntetésüket töltő elítélteket figyelembe véve – 1,5; Svédországban 2; Dániában 4; Olaszországban 4; Franciaországban 7; Írországon 15; Görögországban és az NSZK-ban 16-16; Ausztriában 17; Belgiumban 20; Angliában és Wales-ben 38 volt.⁴¹

A szélső értékeket felmutató országok végrehajtási helyzetét vizsgálva az állapítható meg, hogy *Hollandiában* az életfogytig tartó szabadságvesztés jelenleg már csupán elvi lehetőség, de a gyakorlatban nem alkalmazzák. Az utolsó német háborús bűnös elítélt is meghalt, ennek következtében nincs

⁴⁰ Lásd a 12. lábjegyzetet: továbbá Jescheck, H.-H.: i.m. 1984. 2014. p.

⁴¹ Kerner, H.-J.: Tötungsdelikte und lebenslange Freiheitsstrafe. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft 4/1986. 906-907. p.

életfogytiglani elítélt a hollandoknál.⁴² *Norvégiában* pedig – mint az előbbieken írtuk – az életfogytig tartó szabadságvesztést megszüntették. *Svédországban* 1986-ban mintegy 25 elítélt töltötte életfogytig tartó szabadságvesztését.⁴³

A magasabb rátával rendelkező országok közül az *NSZK-ban* a következő adatsor érzékelteti a végrehajtási számarányokat:

Év	Összesen	Elítéltek	
		Befejezett	ebből életfogytiglani
		gyilkosság miatt	
1965	49.573	1.141	966
1970	35.927	1.309	1.072
1975	34.608	1.211	945
1980	42.235	1.334	956
1985	48.402	1.575	1.062
1986	45.342	1.563	1.088

Tehát a németeknél a legutóbbi időszakban az életfogytiglani elítéltek számának enyhe emelkedése figyelhető meg. Az 1980-as évekig ezer alatti volt az elítélti népesség, míg 1986-ban 1.088-ra emelkedett. Ez a fejlődés, pontosabban emelkedés a büntetés-kiszabás és az elbocsátási stratégia változásával függ össze. Az 1986. március 31-én 1.088 életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetését töltő elítéltből 48 nő részesedett, továbbá 33 személy 70 éves vagy azt meghaladó korú volt.⁴⁴

Ausztriában a fogvatartotti számarány csökkenése figyelhető meg: 1983 elején 8.748 volt a fogvatartotti létszám, amely 1989 szeptemberében 5.771-re csökkent. Az igazságügyi végrehajtási intézetekben elhelyezett életfogytiglani elítéltek száma 1986-1989 közötti években a következő: 1986-ban 139, 1987-ben 147, 1988-ban 139 és 1989. november 30-án 133 volt. 1989-ben a 133 életfogytiglani elítéltből 25 férfi elítélt kevesebb mint 5 évet töltött le büntetéséből, míg 35 férfi 15 és 25 év közötti időtartamot állt ki, valamint 6 elítélt már 25 év fölötti időtartamot töltött le.⁴⁵

Belgiumban a fogvatartotti és az életfogytiglani elítélti létszám a következő: 1975-ben az összes fogvatartott száma 6.510, amelyből 97

⁴² A holland büntetés-kiszabási gyakorlatot jól érzékelteti az az adat, amely szerint 1986-ban a bíróságok mindösszesen 24 esetben rendeltek el 8 évnél hosszabb tartamú szabadságvesztést: *Sagel-Grande*, I.: Das niederländische Strafsystem. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 4/1989. 260. p.

⁴³ *Nelson*, A.: Entwicklungen im schwedischen Strafrecht seit dem Strafgesetzbuch von 1962. Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht 1/1987. 15. p.

⁴⁴ Lásd a 29. lábjegyzetet: 533. p.

⁴⁵ Die Strafvollzugssektion im Bundesministerium für Justiz: Statistische Übersicht über den Strafvollzug im Jahre 1989. Kézirat. Wien, 1990. 23-24. p.

életfogytiglani elítélt töltötte büntetését. 1979-ben a 6.032 fogvatartottból 81; 1984-ben a 6.728 fogvatartottból 86; és 1988-ban a 6.497 fogvatartottból 170 volt az életfogytig tartó büntetésüket töltő elítéltek száma.⁴⁶

Angliában és Wales-ben 1978. június 30-án 1.376 elítélt, 1980-ban 1.584, 1985-ben 2.051, 1988-ban 2.053 és 1990 májusában mintegy 2.800 elítélt életfogytig tartó büntetését töltötte. A számok azt mutatják, hogy az utóbbi évtizedben az életfogytiglani elítéltek számaránya csaknem megduplázódott. Az életfogytiglanos elítéltek össz-száma az 1965. évi 413-hoz képest pedig — amikor a halálbüntetést a gyilkosságra eltörölték — 1990-re a hétszeresére emelkedett. Évente átlagosan kb. 250 új életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltet fogadnak be az angol végrehajtási intézetek. Az évi netto növekedés azonban mégis kevesebb, kb. 150 elítélt évente, figyelemmel a feltételes szabadon bocsátások alakulására. A végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésüket töltő elítéltek össz-száma 1990 májusában ca. 38.000 volt, ebből az életfogytiglanos elítéltek aránya kb. 7,4%.⁴⁷

b) *A magyarországi börtönnépesség* tekintetében csökkenés állapítható meg az utóbbi időszakban, részben a társadalmi, illetve a jogszabályi változások, részben a büntetés-kiszabási gyakorlat módosulása következtében. Mindez természetesen az amnesztia-törvények hatásával is összefügg, de ezt az effektust nem szabad túlértékelni. 1989 októberében a Magyar Köztársaság kikiáltása alkalmából gyakorolt közkegyelmet az Országgyűlés, 1990-ben pedig a XXXIX. törvénnyel az Országgyűlés a megalakulása alkalmából, megemlékezve Nagy Imre és mártírtársai haláláról. Az 1989. évi amnesztia következtében 1990. január 31-én a büntetésvégrehajtási intézetekből szabadultak száma 519 volt, míg a büntető eljárás megszüntetése a közkegyelem alapján összesen 2.416 személy érintett.⁴⁸

Az utóbbi évek fogvatartotti, elítélti és előzetes letartóztatotti számarányáról a következő táblázat tájékoztat:⁴⁹

⁴⁶ *Snacken*, S.: Belgium. In.: Zyl Smit, v D. — Dünkel, F. (Ed.): *Imprisonment Today and Tomorrow*. Deventer, Boston, 1991. 64. p.

⁴⁷ *Harris*, V.R.: i.m. 131-133. p.

⁴⁸ *Bárd* Károly: *Ein Jahr danach*. Nachwort. In.: Eser, A. — Kaiser, G. (Hrsg.): *Deutsch-ungarisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie*. Baden-Baden, 1990. 310. p.

⁴⁹ A Statisztikai Évkönyvek adatai alapján. Vö. továbbá: *Nagy* Ferenc: *A nyugatnémet és a magyar szankció- és büntetésvégrehajtási gyakorlat összehasonlítása*. Magyar Jog, 1990. évi 3. szám, 228-229. p.

Fogvatartotti, elítélti és előzetes letartóztatotti számarány Magyarországon

Év	1985	1986	1987	1988	1989
Lakosságszám (millió)	10.657	10.640	10.621	10.604	10.590
Fogvatartottak abszolút száma	23.016	23.678	22.543	20.828	15.928
Fogvatartottak 100.000 lakosra jutó aránya	216	222	212	196	150,4
Az elítéltek és a szigorított őri- zetesek abszolút száma	15481 + 587 = 16.068	16060 + 471 = 16.531	15950 + 380 = 16.330	15078 + 325 = 15.403	12632 + 0 = 12.632
Az elítéltek és őri- zetesek 100.000 la- kosra jutó aránya	150	155	154	145	119
Az előzetes letar- tóztatottak abszo- lút száma (Bv. intézetben)	3.958	3.834	3.131	2.829	2.402
Az előzetes letar- tóztatottak 100.000 lakosra jutó aránya	37	36	29	26,7	22,7
Az előzetes letartóz- tatások százalékos részesedése	17,2	16,2	13,9	13,6	15,1

Ami pedig az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésüket töltő elítéltek számárányát illeti, erre vonatkozóan nemigen található hivatalosan publikált adat hazánkban. Az megállapítható, hogy a férfi elítélteket a Szegedi Fegyház és Börtönben, a női életfogytiglanosokat pedig a kalocsai végrehajtási intézetben helyezik el. A létszám szempontjából egyértelműen a férfi elítéltek aránya a meghatározó. A legutóbbi információk és publikációk adatai alapján 1989. december 15-én a Szegedi Fegyház és Börtön 160 életfogytiglanra ítéletet tartott fogva. "Ezek közül 122-t 20 évre ítélték, 28-at 15 évre, 5-en kaptak plusz ítéletet a 15 évre, 2 fő ítélete még nem jogerős, két halálos ítéletet kegyelemből változtattak át életfogytiglanra." Egy évvel később, azaz 1990 decemberében Szegeden 166 elítélt töltötte büntetését, akik közül 15 év kitöltése után 25 fő, míg 20 év kitöltése után 143 elítélt bocsátható feltételes szabadságra.⁵⁰ 1991 februárjában országosan összesen 170 elítélt töltötte életfogytig tartó szabadságvesztésbüntetését, akik közül 168 férfi a szegedi és 2 nő a kalocsai végrehajtási intézetben. Az életfogytiglanos elítéltek kétharmada 30 és 49 év közötti. Valamennyi elítélt a legsúlyosabb büntetést a szándékos emberölés minősített esetének illetve eseteinek elkövetése miatt töltötte és tölti.

Nemzetközi összehasonlításban, a fenti adatokat 1 millió lakosra számítva folyamatos emelkedésről lehet beszámolni: 1983-ban – amikor több nyugati országra vonatkozóan végezték a felmérést – hazánkban az életfogytiglanos elítéltek ráta kb. 10 volt, míg 1991 elején 16.

c) Az életfogytig tartó szabadságvesztés problematikáját természetesen nem csupán és nem elsősorban mennyiségi szempontból kell megközelíteni. Ami a végrehajtás tartalmi vonatkozásait illeti, kiindulásként rögzíthető, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést a legszigorúbb végrehajtási fokozatban, fegyházban kell végrehajtani [Btk 42.§ (1) bek.]. Ismeretesen a fegyházban az elítélt életrendje a részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll. A végrehajtási intézetben csak engedéllyel és felügyelet mellett járhatnak és zárt zárkában helyezik el őket. A külső munkában kivételesen és csak akkor vehetnek részt, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthetők. A fegyházban továbbá nincs lehetőség végrehajtási szabadságra, rövid tartamú eltávozásra. Ilyen végrehajtási feltételek mellett egyáltalán nem véletlen az életfogytiglanos elítéltek személyiségének leépülése, az infantilis stádiumba történő regresszió, a szociális térben való tájékozódás és eligazodási képesség hanyatlása illetve elvesztése. Hasonló jelenségeket tapasztaltak külföldön is, sőt olyan megállapítás is olvasható, hogy azon életfogytiglanos elítéltek, akiknek nagyon hosszú időtartamot kellett letölteni, gyakran pszichés, elméleti zavarokat

⁵⁰ *Válint Lajos*: A szuperbiztos börtön. Börtönügyi Szemle, 1990. évi 4. szám, 16. p. (Az idézett mondat félreérthető, hiszen nyilván nem 20 ill. 15 évi ítéleteket kaptak az életfogytiglanos elítéltek, mint az a cikkben szerepel, hanem feltehetően a feltételes szabadon bocsátás eltérő időpontjára utalhatott a szerző.)

mutatnak, olykor már az elítélés időpontjában is.⁵¹ Ezen negatív jelenségeket, tapasztalatokat lehetne tovább is folytatni, de ettől eltekintve is, nem tartjuk megfelelőnek a hazai végrehajtási reszimet az életfogytiglanos elítéltek fogvatartásával kapcsolatban. A fegyház fokozatban történő végrehajtásukkal ugyanis csupán a biztonsági, a megtorló szempontok vehetők figyelembe, viszont a büntetésvégrehajtási törvényerejű rendeletben rögzített reszocializálás gondolatának, feladatának – csak bizonyos fokig érthetően – így nincs tere és lehetősége. Ugyanakkor épp ennél a büntetési formánál lépnek fel a legerőteljesebben a szabadságelvonás hátrányos hatásai, amit megfelelően ellensúlyozni kellene. Ennél fogva a differenciálás nélküli szigorítást tartalmazó végrehajtási elképzeléseket, a "szuperbiztos börtön" létrehozását lényegében az életfogytiglanos elítéltek fogvatartására korlátozva,⁵² nem tartjuk szerencsésnek és követendőnek.

Ezzel szemben példamutatónak ítéljük azon német megoldást, amely szerint az életfogytiglani elítélt végrehajtási szabadságot kaphat, ha – a vizsgálati fogságot vagy más jellegű előzetes szabadságelvonást is beszámítva – tíz évet büntetéséből letöltött, vagy amennyiben nyitott végrehajtásba utalták. Erre a német büntetésvégrehajtási törvény 13.§ (3) bekezdése ad lehetőséget.⁵³ A gyakorlatban pedig az életfogytig tartó büntetés végrehajtásából történő szabadságolások esetében sem kell alapvetően más szempontokat érvényesíteni, mint a hosszú tartamú szabadságvesztéseknél, illetve nem kell erőteljesebben izolálni a külvilágtól az ilyen elítéltek legtöbbjét, mint az elengedhetetlenül szükséges. A kellő körültekintéssel alkalmazott szabadságolások és végrehajtási könnyítések egyértelműen kedvező eredményt hoztak.⁵⁴

Ugyancsak megfontolandó az a másik megoldás, amely Ausztriában érvényesül. Eszerint minden egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésre elítélt fokozatos végrehajtásba kell bevonni. A fokozatos végrehajtással a reszocializációs cél elérését igyekeznek elősegíteni, a szabad élet viszonyaihoz való lehetőség szerinti fokozatos közelítéssel kívánják az elítélteket a valós, a mindennapi szabad életbe átvezetni, hogy ismét beilleszkedhessenek a társadalomba. A büntetésvégrehajtást eszerint három, időben egymást követő fokozatban kell foganatosítani. Az osztrák büntetésvégrehajtási törvény 137.§ (2) bekezdése értelmében az életfogytiglani elítélteknek a három fokozat közül az alsó és a középső fokozatban legalább 7-7 évet kell letölteni.⁵⁵

⁵¹ Vö. Weber, H. – Scheerer, S. (Hrsg.): *Leben ohne Lebenslänglich: Gegen die lebenslange Freiheitsstrafe*. AJZ Bielefeld, 1988. kötet tanulmányaival, különösen 35-38. p.; illetve 41. s. köv. p.

⁵² Lásd az 50 lábjegyzetet: 12-17. p.

⁵³ Calliess, R-P. – Müller-Dietz, H.: *Strafvollzugsgesetz. Kurzkommentar* 4. Aufl. München, 1986. 134-135. p.

⁵⁴ Kerner, H.-J.: i.m. 911-913. p.

⁵⁵ Foregger, E. – Schausberger, E. (Hrsg.): *Strafvollzugsgesetz (StVG)* Wien, 1989. 154-157. p.

A fokozatos végrehajtás intézménye vitatott ugyan az osztrákoknál,⁵⁶ de az alapjául szolgáló gondolat, amely szerint a hosszabb büntetési időt tagolni, felbontani szükséges a szabad életbe való fokozatos átmenet érdekében, mindenképpen figyelembe veendő. Hasonló szempontokat érvényesítenek az angolok is.⁵⁷ Vagyis a differenciálást nélkülöző, csak biztonságra, szigorításra törekvő végrehajtás fogatosítása az életfogytiglanos elítéltekkel szemben se nem célszerű és értelmes, se nem humánus és követendő megoldás.

4. Feltételes szabadon bocsátás és kegyelem

Általánosnak tekinthető az a meggyőződés, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek is reményt kell adni jövője tervezésének a reális lehetőségére, a társadalomba történő visszatérésre, és az emberiség szempontja is ezt igényli.

a) A *feltételes szabadon bocsátás* az életfogytig tartó szabadságvesztés "időtartam-lerövidítésének" a leggyakoribb formája. Ebben az esetben meghatározott büntetési idő letöltése után nyílik lehetőség – az egyéb törvényi feltételek megléte mellett – a szabadon bocsátásra. *Olaszország* az az európai ország, amelynek büntető törvénye a *leghosszabb minimálisan letöltendő büntetési időt* írja elő. Az olaszoknál a feltételes elbocsátást, az "ergastolani"-t 1962-ben vezették be, amely eredetileg legalább 28 év letöltését kívánta meg előfeltételként. Az 1986. évi 663. sz. törvény a minimálisan letöltendő 28 évet 26 évre csökkentette, de még így ez a legszigorúbb és kirívó szabályozás az európai országok körében.⁵⁸

b) A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét az *európai államok zöme* már *15 év büntetés letöltése után* megadja.

Az *osztrák* Btk 46.§ (5) bekezdése értelmében az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélt 15 év kiállása után bocsátható szabadon, más tényezők (személyiség, előélet, büntetésvégrehajtás során tanúsított magatartás, bűncselekmény nélküli, tisztességes megélhetésre való jövőbeni kilátás) vizsgálata mellett.⁵⁹

A *franciánál* a büntető eljárási törvény 729. cikke rendelkezik a feltételes szabadságra bocsátásról. Eszerint a szabadságvesztésre elítélt akkor részesülhet feltételes szabadságban, ha komoly jelét adta a társadalmi be- illetve visszailleszkedési készségének, szándékának. A 729. cikk (3) bekezdése szerint –

⁵⁶ Bundesministerium für Justiz: Die Strafprozess- und Strafvollzugsreform nach dem Strafrechtsänderungsgesetz 1987. Wien, 1989. 376-377. p.

⁵⁷ Harris, V.r.: i.m. 137-139. p.

⁵⁸ Jescheck, H.-H.: i.m. 1984. 20152016. p.; továbbá Giunta, P.: Das italienische Reformgesetz über den Strafvollzug von 1986. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft 1/1990. 265. p.

⁵⁹ Foregger, E. – Serini, E. (Hrsg.) Strafgesetzbuch (StGB). Wien, 1988. 61-62. p.

az előbbieken túl – az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélnél a feltételes szabadon bocsátás alapvető feltétele 15 év büntetési idő letöltése.⁶⁰

A *németeknél* a Btk eredeti megfogalmazása értelmében a feltételes szabadon bocsátás törvényi lehetősége nem volt adott, hanem csak a kegyelmi út állt rendelkezésre. Ennek köszönhetően nem egységes kegyelmi gyakorlat alakult ki az egyes tartományokban. Ezért is a németeknél a szövetségi alkotmánybíróság a törvényhozó kötelességévé tette az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadonbocsátás (feltételes felfüggesztés) – törvényben szabályozott – lehetővé tételét. Az alkotmánybíróság nem tekintette kielégítőnek a korábbiakban folytatott kegyelmezési eljárásokat általánosan nem meghatározott és nem egységes volta miatt sem. Ezt követően – hosszú parlamenti csatározások után – az 1981. december 8-i 20. büntetőjogi módosító törvény – amely 1982. május 1-jén lépett hatályba – legalizálta és konkretizálta az életfogytiglan elítéltek szabadon bocsátási reményét. E törvény a Btk-ba beiktatta a feltételes felfüggesztés lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztésnél (57a.§). Eszerint ezen szabadságvesztésből 15 év büntetési tartam letöltése után nyílik lehetőség a szabadon bocsátásra, amennyiben az elítélt bűnösségének különleges foka a további végrehajtást nem követeli meg, és kedvező szociális prognózis állapítható meg, valamint az elítélt ehhez hozzájárul. Az elítéltek a német büntető kódex 57a.-ban megjelölt feltételek fennállta esetén jogigénye van a feltételes felfüggesztésre.⁶¹

Svájcban a Btk 38. cikke szerint az életfogytig tartó fegyházbüntetésre elítélt szintén 15 év letöltése után bocsátható feltételesen szabadon. Az illetékes hatóság (kantononként eltérően az igazságügyi vagy rendőrségi direkciónak, avagy speciális bizottságnak) hivatalból vizsgálja, hogy az elítélt feltételesen szabadon bocsátható-e. Ennek körében figyelemmel vannak a végrehajtás alatti magatartásra, az elítélt személyiségére és prognosztikus tényezőkre, vagyis arra, hogy az elítélt a szabad életben "beválik-e". Az illetékes hatóság a feltételesen elbocsátott számára öt éves próbaidőt határoz meg, továbbá védőfelügyelet alá helyezheti, illetve utasításokat, meghagyásokat állapíthat meg számára.⁶²

c) Vannak országok, amelyeknek vagy a törvényi szabályozása, vagy a tényleges gyakorlati alkalmazása a *tipikusnak* tekinthető *15 év büntetési idő ktiöltése előtt* általában lehetővé teszi a feltételes szabadon bocsátást. Így pl. *Belgiumban* a büntető törvény rendelkezése alapján az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltek már 10 év büntetés letöltése után engedélyezhető a feltételes elbocsátás, a visszaesők esetében pedig 14 év után.⁶³

Angliában és Wales-ben a feltételes szabadon bocsátást – tekintettel az 1967. évi Criminal Justice Act 61.§-ának előírására – a Home Secretary

⁶⁰ Code de Procédure Pénale. LITEC Paris, 1990. 446. p.

⁶¹ Dreher, E. – Tröndle, H.: Strafrechtsgesetz und Nebengesetze. Kurzkommentar. 44. Aufl. München, 1988. 418. s. köv. p.

⁶² Baechtold, A.: Straf- und Massnahmenvollzug. Bern, 1990. 7-78. p.

⁶³ Snacken, S.: i.m. 52. p.

engedélyezheti, a Parole Board és a Lord Chief Justice javaslata, valamint – ha lehetséges – az ítélőbíróval történt konzultáció alapján. A szabadon bocsátás időpontját az elítéltnak a büntetésvégrehajtás alatti és a jövőbeni várható magatartása függvényében határozzák meg a közbiztonság szempontjának messzemenő figyelembe vételével. Az elbocsátás lényeges előfeltétele, hogy az ismételt bűncselekmény-elkövetés veszélye elfogadhatóan alacsony szinten maradjon. Ennek érdekében a szabadon bocsátást megfelelően előkészítik, az elítéltet és körülményeit többször és kellő időben megvizsgálják.⁶⁴

Hivatalos angol statisztikai adatok szerint az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték *átlagban 12 évi büntetést töltenek le* végrehajtási intézetben, és igen alacsony azoknak a száma, akik 20 évet, vagy azt meghaladó időt maradnak ténylegesen börtönben.⁶⁵ Így pl. 1988. június 30-án Anglia és Wales végrehajtási intézeteiben összesen 2.503 életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt töltötte büntetését. A 2.503 főből összesen 83 elítélt (3,3%) volt több mint 20 éve végrehajtási intézetben, és a 83 elítéltből 62 fő gyilkosság elkövetése miatt.⁶⁶

d) Azokban az országokban, ahol nem ismerik az életfogytig tartó szabadságvesztést és helyette *határozott tartamú szabadságvesztést alkalmaznak magas felső határral*, lényegében a minimálisan letöltendő büntetési idő tekintetében hasonló eredményre jutnak, mint az életfogytig tartó szabadságvesztésről rendelkező és tipikus feltételes elbocsátási megoldást alkalmazó államok.

Portugáliában a szabadságvesztés maximális tartama 20 év, kivételesen 25 év, és a szabadon bocsátáshoz a kiszabott büntetési idő felének, azaz 10, illetve 12 és fél év tényleges letöltése szükséges.⁶⁷

Spanyolországban a legmagasabb a kiszabható határozott ideig tartó szabadságvesztés tartama, de 30 év esetében is lehetséges a feltételes szabadságra bocsátás, amennyiben büntetésének háromnegyed részét kitöltötte az elítélt, az egyéb törvényi feltételek megléte mellett. A spanyoloknál azonban a szabadságvesztés-büntetés lerövidíthető a büntetésnek munkával való redukálása jogintézmény révén is. A spanyol btk 100. cikke szerint ugyanis két teljesített munkanapra egy nap büntetés az elítéltnak elengedhető. Lehetséges továbbá a büntetésnek munkával való redukálása és a feltételes szabadon bocsátás kumulatív alkalmazása, így módon a szabadságvesztés-büntetés ideje a feléig rövidíthető.⁶⁸

A *norvégoknál* az életfogytig tartó szabadságvesztés 1981. évi megszüntetése után a szabadságvesztés maximális tartama 21 év, az átlagos

⁶⁴ Home Office: The Sentence of Court. London, 1991. 62-63. p.

⁶⁵ Kelemen Ágnes: i.m. 45. p.

⁶⁶ Harris, V.R.: i.m. 135. p.

⁶⁷ Jescheck, H.-H.: i.m. 1984. 2017. p.

⁶⁸ Jescheck, H.-H.: i.m. 1984. 2017. p.; továbbá lásd a 26. lábjegyzetet: 250-251. p.

ténylegesen letöltendő büntetési idő pedig – a feltételes szabadon bocsátás alkalmazásával – kb. 12 év.⁶⁹

A *lengyeleknél* a 25 évi szabadságvesztés esetében is lehetséges a feltételes szabadon bocsátás 15 évi büntetési idő tényleges kiállása után.⁷⁰

e) Kevés azon európai államoknak a száma, amelyek az életfogytig tartó szabadságvesztésből való szabadulás *egyedüli lehetőségeként a kegyelmet ismerik*. Ezen államok ezzel azt juttatják kifejezésre, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés nem csupán egy változata a szabadságvesztés-büntetésnek, hanem speciális büntetési nemnek tekintik azt, amelynél nem lehet elsődleges cél az elítélt reszocializálása.

Az életfogytig tartó szabadságvesztésből csak a kegyelem útján történő szabadon bocsátást tette lehetővé korábban a volt NDK és 1982-ig az NSZK, továbbá jelenleg Hollandia és Svédország.

Hollandiában azonban – mint már említettük – ténylegesen nem alkalmazzák az életfogytig tartó szabadságvesztést, így a kegyelemnek ezen a téren nincs gyakorlati jelentősége. A hollandoknál a szabadságvesztés felső határa 20 év lehet a törvényben meghatározott esetekben és a minimálisan letöltendő büntetési idő a kiszabott büntetés kétharmad része, azaz 20 év esetében 13 év 4 hónap.⁷¹

A *svédek*nél az életfogytig tartó szabadságvesztés kegyelmi úton határozott tartamú szabadságvesztésre változtatható át, amely esetben a feltételes szabadon bocsátás már lehetséges kétharmad rész büntetési idő kiállása után.⁷²

E rövid európai áttekintés után egy mondatba tömörített *összegzésként* az egyértelműen megállapítható, hogy vagy már rendszerint a törvényi szabályozásból következően, vagy a tényleges gyakorlatnak köszönhetően az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték tipikusan 15 év, vagy adott esetben ennél rövidebb büntetési idő letöltése után feltételes elbocsátással szabadlábra kerülnek, illetve kerülhetnek. (Ezen összegző megállapítás alól csupán egyetlen – kirívónak minősíthető – kivétel van, az olasz megoldás.)

f) *Hazánkban* a Btk 47.§ (4) bekezdése szerint az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítélt *hátsó év kitöltése után* bocsátható feltételes szabadságra, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. A végrehajtás alatti újabb bűncselekmény-elkövetés miatt kiszabott szabadságvesztés nem hajtható végre, de a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját legfeljebb öt évvel elhalaszthatja.

A Btk 48.§ (1) bekezdése értelmében az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama tíz év. Megfelelő törvényi

⁶⁹ Matheson, W.: Norwegen, In.: Eser, A. – Huber, B. (Hrsg.): Strafrechtsentwicklung in Europa 2 Teil 2. Freiburg i. Br. 1988. 1048. p.

⁷⁰ Nagy Ferenc: i.m. 1988. 211. p.

⁷¹ Sagel-Grande, L.: i.m. 247-249. p.; Jescheck, H.-H.: i.m. 1984. 2017. p.

⁷² Lásd a 37. lábjegyzetet.

szabályozás hiányában tisztázatlan kérdés viszont, hogy mi lesz az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt sorsa, ha a feltételes szabadsága alatt elkövetett bűncselekmény miatt a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti.⁷³

Az előbb említett problémán túlmenően a halálbüntetés kiiktatása után több kérdés jelentkezett. Ezekkel kapcsolatban is az Igazságügyi Minisztériumban módosítást célzó *törvénytervezet* készült. Az ebben megfogalmazódó elképzelések, törekvések az életfogytig tartó szabadságvesztés differenciáltabb Btk-beli szabályozása mellett foglalnak állást. Eszerint a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kivételesen 15 év kitöltése után is megnyílna, de a tipikus esetre maradna a húsz év kiállítására vonatkozó rendelkezés. A büntetés végrehajtása vagy a feltételes szabadság ideje alatt súlyos – tíz évet meghaladó tartamú, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetett – büntetett elkövető elítélt esetében pedig kizárható lenne a feltételes szabadság. A tervezetnek a feltételes szabadsággal összefüggő főbb rendelkezése indokolatlanul súlyos, szigorú és az arányosság elvét sértő, illetve korrekcióra szoruló.

A büntető jogszabályok módosításáról szóló legújabb – 1991. augusztusi – törvényjavaslat e témakörrel kapcsolatban két megoldási variánst fogalmaz meg. Az egyik szerint a szabadságvesztés-büntetés kiszabható lenne határozott tartamban és életfogytiglan is. Ebben az esetben az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó részletesebb szabályokat kell megállapítani. A másik változat viszont a szabadságvesztésnek csak határozott időtartamban kiszabható változatát tartalmazza. Tehát ez a legújabb törvényjavaslat eljutott az életfogytig tartó szabadságvesztés fenntartásának megkérdőjelezéséig, bár e büntetési változat kiiktatása a közeljövőben reálisan nem várható.

FERENC NAGY

ÜBER DIE LEBENSLANGE FREIHEITSSTRAFE

(Zusammenfassung)

In der Abhandlung behandelt der Verfasser das Problem der lebenslangen Freiheitsstrafe in vier Teilen.

Im ersten Teil wird die Entwicklung der ungarischen gesetzlichen Regelung der lebenslangen Freiheitsstrafe dargestellt. Neben der zeitlichen Freiheitsstrafe kennt das geltende ungarische Strafrecht die lebenslange Freiheitsstrafe. Sie kommt im gesetzlichen Tatbestand selbständig nie vor: Der Gesetzgeber ermöglicht ihre Anwendung immer nur alternativ neben einer Freiheitsstrafe von 10 bis 15 Jahren sowie bis November 1990 neben der

⁷³ Lásd a 8. lábjegyzetet: 65. p.

Todesstrafe. Dem ungarischen Verfassungsgericht nach nämlich verstösst die Todesstrafe gegen Bestimmungen der Verfassung und deswegen kann sie als verfassungswidrig betrachtet werden. Seit der Entscheidung des ung. Verfassungsgerichts – 31. 10. 1990 – ist die lebenslange Freiheitsstrafe die schwerste Strafe in Ungarn. Die Verhängung der lebenslangen Freiheitsstrafe durch die ungarischen Gerichte wird tatsächlich nur auf die qualifizierten Fälle der vorsätzlichen Tötungen beschränkt. Im letzten Jahrzehnt wurde jährlich durchschnittlich 11-12 lebenslange Freiheitsstrafe von ungarischen Gerichten angewendet.

Der zweite Teil enthält einen Überblick über die gesetzlichen Regelungen von verschiedenen europäischen Ländern. In der Mehrzahl kennen die dargestellten europäischen Rechtsordnungen – *de iure* bzw. *de facto* ohne Todesstrafe – die lebenslange Freiheitsstrafe (zB. Frankreich, Italien, Deutschland, England, Österreich, Niederlande, Schweiz, Schweden und seit November 1990 Ungarn auch). Seltener ist dagegen die Regelung, dass nur die Todesstrafe besteht, die lebenslange Freiheitsstrafe dagegen nicht. (zB. Sowjetunion, Polen, Jugoslawien.) In wenigen europäischen Ländern existiert die lebenslange Freiheitsstrafe als zweitschwerste Strafart neben der Todesstrafe (zB. Belgien, und bis November 1990 Ungarn). Ferner gibt es in einigen Ländern eine im Höchstmass sehr hohe zeitige Freiheitsstrafe ohne Todesstrafe und ohne lebenslange Freiheitsstrafe (so Portugalien, Spanien, Norwegen).

Der dritte Teil beschäftigt sich mit den Fragen des Vollzuges der lebenslangen Freiheitsstrafe. International stecht Ungarn im Oberen Mittelfeld, wenn man die Rate von Lebenslänglichen pro 1 Million Einwohner verwendet. Anfang 1991 betrug diese Rate für Ungarn 16. Im Zuchthaus, in der strengsten ungarischen Vollzugsform – ohne Vollzugslockerungen – muss der lebenslange Freiheitsentzug vollzogen werden. Bei langen Strafen sind freilich hohe Sicherheitsanforderungen an die Anstalt zu stellen. Hier lohnen sich aber auch längerfristige und differenzierte Behandlungsmassnahmen, Vollzugslockerungen und die Einrichtung von anspruchsvolleren Anstaltsbetrieben.

Der Untertitel des vierten Teils ist die bedingte Entlassung und Begnadigung. Voraussetzung einer sinnvollen und menschenwürdigen Gestaltung des Vollzugs der lebenslangen Strafe ist freilich, dass dem Verurteilten eine konkrete und – im Strafgesetz festgesetzte – grundsätzlich realisierbare Hoffnung auf Entlassung, verbleibt. Die Möglichkeit der Begnadigung allein ist nicht ausreichend und praktisch uneinheitlich. Die bedingte Entlassung ist die häufigste Form der Abkürzung einer lebenslangen Freiheitsstrafe. Ungarischem Strafrecht nach kann bei lebenslangen Freiheitsentzug der Verurteilte bedingt freigelassen werden, wenn er mindestens 20 Jahre verbüsst hat und die berechnete Annahme besteht, dass der Strafzweck ohne weiteren Freiheitsentzug erreicht wird.

Eine Änderung im ungarischen Strafgesetz ist in naher Zukunft zu erwarten. Das Ministerium für Justiz arbeitete einen Entwurf aus und mehrere Korrekturen und Ergänzungen werden vorgenommen.